

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ ЗАГАЛЬНОГО КОРИСТУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ЗАБУДОВИ МІСТА ЛУЦЬК

С. Б. Ковалевський, доктор сільськогосподарських наук, професор

М. О. Шепелюк, аспірант*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: shepelyk.maria@gmail.com

Анотація. Місто Луцьк є одним із найбільших у Західній Україні, і ще в минулому столітті його називали найзеленішим містом країни. Проте станом на сьогодні забезпеченість Луцька озелененими територіями загального користування становить $6,6 \text{ м}^2$ на 1 мешканця (нормативна забезпеченість – 16 м^2). Тобто реальний показник у 2,4 рази нижчий від потрібної норми. Отже, зелені насадження не виконують повною мірою всього комплексу функцій, необхідного для комфортного перебування людини в урбанізованому середовищі. Проаналізовано видове різноманіття та кількісний стан зелених насаджень загального користування території забудови міста Луцька. За результатами аналізів виявлено 83 види дерев і кущів, які представляють 24 родини, 47 родів та 12 декоративних форм. Встановлено, що більшість деревних насаджень міста має вік від 20 до 60 років. Рекомендовано розширити асортимент за рахунок як аборигенів, так і інтродуцентів, що значно урізноманітнить та збагатить ландшафт. Обґрунтовано потребу у реконструкції наявних садово-паркових об'єктів, створенні нових та розширенні мережі старих рекреаційних територій.

Ключові слова: зелені насадження, видове різноманіття, кількісний стан, місто Луцьк, загальне користування, територія, урбанізація.

Актуальність. Зелені насадження наближають міське екологічне середовище до природного, сприяють його оздоровленню та стабілізації, поліпшують мікроклімат вулиць і доріг, зменшують забрудненість повітряного басейну, ґрунту й води токсичними речовинами, знижують рівень шуму [2].

В умовах бурхливої урбанізації та збільшення кількості міського населення, парки, сквери, бульвари й інші природні елементи ландшафтної архітектури утворюють своєрідне зелене середовище проживання сучасної людини, її відпочинку і праці [3].

---

* Науковий керівник – доктор сільськогосподарських наук, професор С. Б. Ковалевський.

Якщо ще минулого століття Луцьк називали найзеленішим містом, то нині воно посідає далеко не перші позиції за кількістю зелених насаджень. Згідно з Генеральним планом міста, станом на сьогодні забезпеченість населення міста Луцька озелененими територіями загального користування становить $6,6 \text{ м}^2$ на 1 мешканця (нормативна забезпеченість – 16 м^2) [7]. Тобто цей показник у 2,4 рази нижчий від потрібної норми, через що міські насадження не виконують комплекс функцій, які є необхідними в урбанізованому середовищі.

Мета дослідження – проаналізувати кількісний стан та видовий склад зелених насаджень загального користування території забудови міста Луцька.

Матеріали та методика досліджень. Кількісну оцінку зелених насаджень загального користування встановлено за допомогою літературних та архівних даних [7]. Видове різноманіття проаналізували на основі інвентаризації 2014–2015 рр., здійсненої відповідно до «Інструкції з проведення технічної інвентаризації та паспортизації об'єктів благоустрою населених пунктів».

Результати дослідження та їх обговорення. Згідно з державними будівельними нормами зеленими насадженнями загального користування території забудови міста є парки, сквери, бульвари та зелені куточки. Нині це є основна група в системі насаджень зеленої зони міста. Станом на 2016 р. у Луцьку група озелених територій займає площу 135 га, що становить 41 % нормативної площі (для наявної чисельності населення необхідно 325 га) [6]. Найбільшими об'єктами озелених територій загального користування є Центральний парк культури і відпочинку ім. Лесі Українки (площа 70 га), парк ім. 900-річчя міста Луцька (16 га), меморіальний комплекс-сквер «Вічна слава» (5 га), Теремнівські ставки з прибережними насадженнями (6 га), сквер поблизу РАЦСу, що на проспекті Соборності (4 га), сквер «Дубовий гай» (1 га), сквери на вулицях Кафедральній, Лесі Українки, пр-ті Волі, пр-ті Молоді та інші.

Центральний парк культури і відпочинку ім. Лесі Українки розташований біля річки Стир та вулиці Глушець. На його території є декілька об'єктів дозвілля, зокрема зона атракціонів, дитяче містечко, зоопарк. Щороку в парку

проводять традиційні культурно-мистецькі заходи [5]. За дамбою у південній частині парку влаштовано центральний пляж.

У структурі паркових фітоценозів прослідковується характерна ярусність: найвищі дерева (ялина звичайна – *Picea abies* L., береза повисла – *Betula pendula* Roth., ясен звичайний – *Fraxinus excelsior* L., клен гостролистий – *Acer platanoides* L., дуб звичайний – *Quercus robur* L., гіркокаштан звичайний – *Aesculus hippocastanum* L., верба козяча – *Salix caprea* L.); підріст (самосів клена гостролистого, ясена звичайного, липи серцелистої – *Tilia cordata* Mill.) та підлісок (ліщина звичайна – *Corylus avellana* L., бузина чорна – *Sambucus nigra* L.).

За останні 5 років видове різноманіття поповнилось молодими екземплярами *Juniperus communis* L., *Syringa vulgaris* L., *Robinia pseudoacacia* L., *Quercus rubra* L., *Sorbus aucuparia* L., *Salix alba* L., *Fraxinus excelsior* та *Alnus incana* (L.) Moench.

Зважаючи на пристигаючий вік основних паркоутворюючих видів та вирубку у 2009 р. «Пташиного гаю» на території парку, існує потреба у розширенні асортименту новими декоративними формами.

Парк 900-річчя міста Луцька розташований у долині річки Сапалаївка та чисельних балок, що прилягають до долини, від проспекту Відродження до вулиці Гетьмана Мазепи. Сучасна територія парку займає площу 16,05 га (варто зазначити, що у 2006 р. вона становила 19 га [1]). Заснований парк у 1985 р. Русло р. Сапалаївки в окремих місцях розкопане та поглиблене. У парку переважає парковий тип садово-паркового ландшафту, хоча деякі його частини набувають рис невеликих лісових масивів. Через брак належного догляду багато дерев та чагарників втратили свої декоративні якості. Чагарники здебільшого утворюють суцільний ярус. Ця рекреаційна зона має низький рівень облаштування та догляду [4].

Частина дерев у парку, особливо *Salix alba*, досягли вікової межі, уражені хворобами, щорічно в результаті несприятливих погодних умов (сильні вітри,

снігопади) з'являються вітровальні та буреломні дерева. Значна частина території парку заростає самосівом та кореневими паростками.

З 2009 р. по 2015 р. унаслідок весняних посадкових акцій видове різноманіття парку поповнилося такими екзотами, як магнолія Суланжа (*Magnolia ×soulangeana* Soul.-Bod.) та гінкго дволопатеве (*Ginkgo biloba* L.), а також типовими представниками дендрофлори: черемха звичайна (*Prunus padus* L.), бузок звичайний, глід одноматочковий (*Crataegus monogyna* Jacq.), ялина звичайна, туя західна (*Thuja occidentalis* L.), дуб червоний та кизильник блискучий (*Cotoneaster lucidus* Schltldl.).

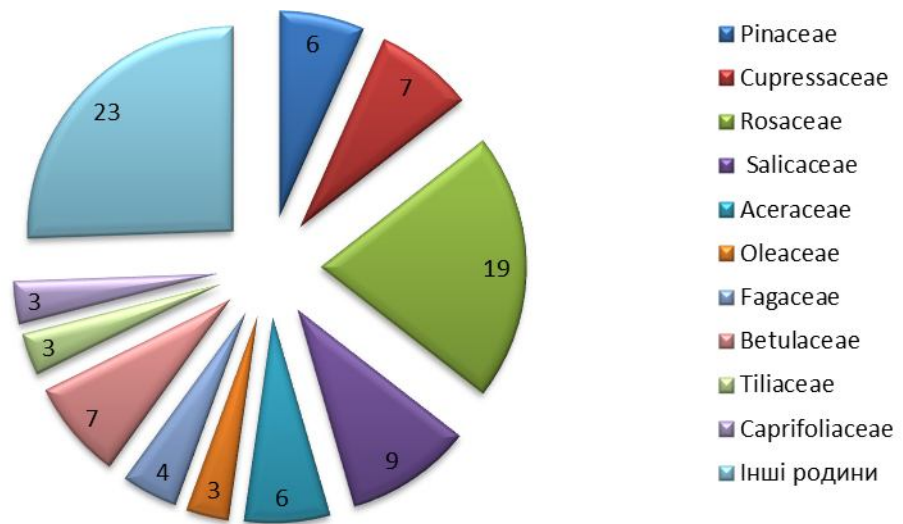
Сквер «Вічна слава» – меморіальний комплекс пам'яті загиблих під час визволення Волині у 1939–1945 рр. Комплекс має статус пам'ятки історії та культури національного значення. Відкрито у 1977 р., загальна площа комплексу становить 7,5 га (з них 5 га – зелені насадження). Від 1993 р. оголошено ботанічною пам'яткою природи місцевого значення.

Найпоширеніші деревні види на території меморіалу: ялина звичайна, ялина колюча (*Picea pungens* Engelm.), клен гостролистий, гіркокаштан звичайний, робінія звичайна та липа серцелиста. Сам комплекс перебуває у доброму стані, проте більшість насаджень уже досягли віку 35-40 років. За останнє десятиріччя нових деревних рослин не висаджували.

Природоохоронними об'єктами місцевого значення є гідрологічний заказник «Теремнівські озера» та дендрологічний заповідник «Дубовий гай».

Перелічені території збагачують зелену зону міста, сприяють привабливості місць відпочинку, але водночас потребують комплексного догляду та реконструкції, враховуючи умови урбанізованого середовища.

У видовому різноманітті зелених насаджень загального користування території забудови міста виявлено 83 види дерев і чагарників, які представляють 24 родини, 47 родів та 12 декоративних форм.

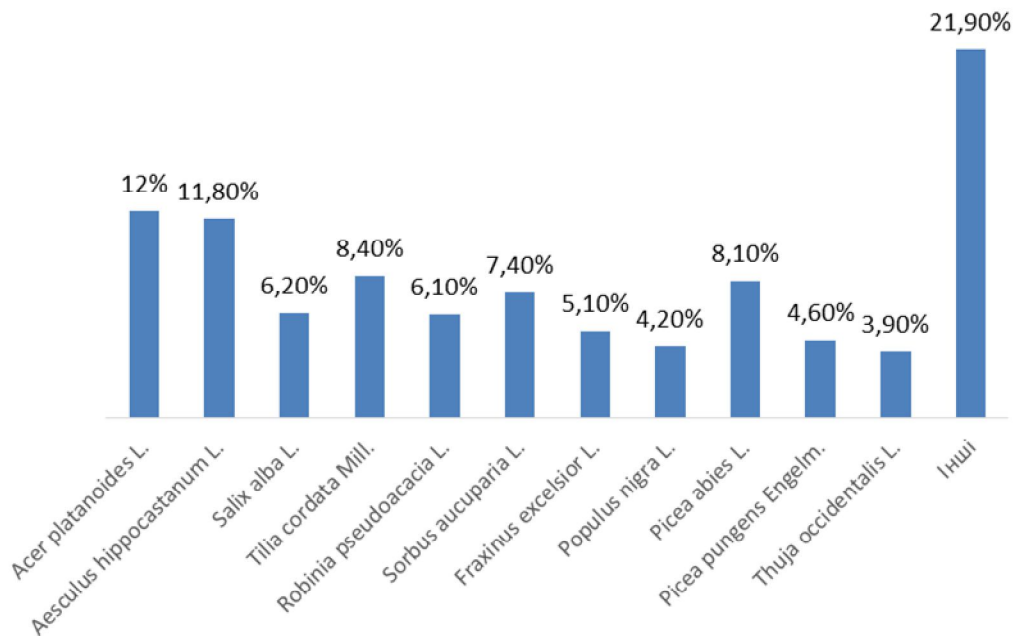
Рис. 1. Кількісне вираження зелених насаджень загального користування за родинями

Як видно на рис. 1, найбільшими за видовим різноманіттям є такі родини: Розові (*Rosaceae*) – 19 видів, Вербові (*Salicaceae*) – 9 видів, Березові (*Betulaceae*) та Кипарисові (*Cupressaceae*) – по 7 видів (у тому числі культиварів).

Найпоширенішими є деревні види родини *Rosaceae*: горобина звичайна – *Sorbus aucuparia* L., глід одноматочковий – *Crataegus monogyna* L., черемха звичайна – *Padus racemosa* Gilib. та спірея Вангутта – *Spiraea vanhouttei* Zab.

Найменш численними у складі дендрофлори є родини *Caprifoliaceae*, *Tiliaceae* та *Oleaceae*, лише по 3 види у представленій групі озелених територій.

Основними ландшафтоутворюючими видами у скверах та парках є *Acer platanoides*, займає 12 % від загальної кількості видів, *Aesculus hippocastanum* – 11,8 %, *Tilia cordata* – 8,4 %, *Picea abies* – 8,1 % та *Sorbus aucuparia* – 6,1 % (рис. 2).

Рис. 2. Відсоткове вираження видів зелених насаджень загального користування

Встановлено, що в зелених насаджень загального користування території забудови м. Луцька більшість деревних насаджень міста має вік від 20 до 60 років, 24 види деревних рослин є інтродуцентами.

Висновки. Аналізуючи кількісний стан зелених насаджень загального користування території забудови міста Луцьк, необхідно зазначити про низьку забезпеченість населення міста озеленими територіями – 6,6 м² на 1 мешканця. Через це існує потреба у реконструкції наявних садово-паркових об'єктів, створенні нових та розширенні мережі старих рекреаційних територій.

У складі дендрофлори дослідженої групи зелених насаджень виявлено 83 види дерев та кущів, які представлені 24 родинами, 47 родами та 12 декоративними формами. Рекомендовано розширити асортимент за рахунок як аборигенів, так і інтродуцентів та їхніх декоративних форм. Іноземні види значно урізноманітнять та збагатять ландшафт, підвищуючи при цьому естетичний ефект садово-паркових насаджень.

Список використаних джерел

1. Ковальчук Н. П. Зелені насадження зеленої зони м. Луцька як об'єкти заповідання і охорони / Н. П. Ковальчук // Наук. вісник УкрДЛТУ: Заповідна справа в Галичині, на Поділлі та Волині. – Львів : УкрДЛТУ. – 2004. – Вип. 14.8. – С. 345–347.
2. Козлов Ю. П. Оценка полезности городских зеленых насаждений / Ю. П. Козлов, М. С. Иванчук, Х. Г. Якубов // Проблемы озеленения крупных городов : матер. XI Междунар. науч.-практ. конф. / под общ. ред. Х. Г. Якубова. – М. : Изд-во «Прима-прес Экспо», 2008. – С. 55–57.
3. Собечко О. Зелена зона міста Львова та її екологічний стан / О. Собечко // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – Вип. 37. – С. 215–224
4. Фесюк В. О. Луцьк: сталий розвиток і соціально-екологічні проблеми / В. О. Фесюк. – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2014. – 304 с.
5. Фесюк В. О. Рекреаційне використання об'єктів комплексної зеленої зони м. Луцька / В. О. Фесюк, І. А. Мороз // Перспективи розвитку туризму в Україні та світі. – Луцьк ; Світязь : РВВ Луц. НТУ, 2015. – С. 142–145.
6. Шостак А. В. Аналіз тенденцій розвитку територій озеленення міста Луцька у складі муніципальної інфраструктури [Електронний ресурс] / А. В. Шостак. – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/38356/1/82-85.Pdf>.
7. План дій для сталого енергетичного розвитку міста Луцька до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.misto.esco.co.ua/best_practice/seap_lutsk.pdf.

References

1. Kovalchuk, N. P. (2004). Zeleni nasadzhennia zelenoi zony m. Lutska yak obiekty zapovidannia i okhorony [The green space of green zone in Lutsk as objects of conservation and protection]. Scientific Journal UkrDLTU, 14.8, 345–347.
2. Kozlov, Y. P., Ivanchuk, M. S., Yakubov, H. G. (2008). Otsenka poleznosti horodskykh zelenykh nasazhdenyy [Evaluation of the usefulness of urban green space]. Problemy ozeleneniya krupnykh gorodov : mater. XI Mezhdunar. nach.-prakt. konf. Moscow, 55–57.
3. Sobechko, O. (2009). Zelena zona mista Lvova ta yii ekolohichni stan [The green zone of Lutsk city and its environmental state]. Bulletin of Lviv University. Series geographical, 37, 215–224.
4. Fesiuk, V. O. (2014). Lutsk: stalyi rozvytok i sotsialno-ekolohichni problemy [Lutsk: stable development, social and environmental issues]. – Lutsk, 304.
5. Fesiuk, V. O., Moroz I. A. (2015). Rekreatsiine vykorystannia ob'iektiv kompleksnoi zelenoi zony m. Lutska [Recreational use of objects of integrated green zone in Lutsk city]. Perspektyvy rozvytku turyzmu v Ukraini ta sviti. Lutsk, Svitiyaz, 142–145.
6. Shostak A. V. Analysis of trends in landscaping Lutsk city areas consisting in municipal infrastructure. Available at <http://eprints.kname.edu.ua/38356/1/82-85.Pdf>.

7. The plan of action for stable energy development of Lutsk city to 2020. Available at http://www.misto.esco.co.ua/best_practice/seap_lutsk.pdf.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЕЛЕННЫХ НАСАЖДЕНИЙ ОБЩЕГО ПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕРРИТОРИИ ЗАСТРОЙКИ ГОРОДА ЛУЦКА

С. Б. Ковалевский, М. А. Шепелюк

Аннотация. Луцк является одним из крупнейших городов в Западной Украине и еще в прошлом веке гордо носил звание самого зеленого города. Однако сегодня обеспеченность населения Луцка озелененными территориями общего пользования составляет 6,6 м² на 1 жителя (нормативная обеспеченность – 16 м²). То есть реальный показатель в 2,4 раза ниже необходимой нормы. Поэтому зеленые насаждения не выполняют в полной мере всего комплекса функций необходимого для комфортного пребывания человека в урбанизированной среде. Проанализировано видовое разнообразие и количественное состояние зеленых насаждений общего пользования территории застройки города Луцк. По результатам анализов зафиксировано 83 вида деревьев и кустов, которые представляют 24 семьи, 47 родов и 12 декоративных форм. Установлено, что большинство древесных насаждений города имеет возраст от 20 до 60 лет. Рекомендуется расширение ассортимента за счет как аборигенов, так и интродуцентов, что значительно разнообразит и обогатит ландшафт. Обоснована потребность в реконструкции существующих садово-парковых объектов, создании новых и расширении сети старых рекреационных территорий.

Ключевые слова: зеленые насаждения, видовое разнообразие, количественное состояние, город Луцк, общее пользование, территория, урбанизация.

CHARACTERISTICS OF THE GREEN SPACE OF GENERAL USE IN THE BUILT-UP AREA OF LUTSK

S. Kovalevskiy, M. Shepelyuk

Abstract. Lutsk city is the one of the largest in Western Ukraine and in the last century proudly bear the name of the greenest city. However, as of today the availability of Lutsk population by public green area is 6.6 m² per 1 inhabitant (regulatory provision - 16 m²). That is the real rate in 2.4 times lower than the required norm. Thus the green area does not fulfill fully the entire complex functions required for a comfortable human stay in the urban environment. The species diversity and quantitative status of green space of general use in built-up area of Lutsk was analyzed. The analysis identified 83 species of trees and shrubs representing 24 families, 47 genres and 12 decorative forms. Found that most of the tree plantings of the city is between the ages of 20 to 60 years. Diversification is recommended by both aborigines as introducers that significantly diversify and enrich the landscape. The reasonably necessity in the reconstruction of the existing

garden and park facilities, creating new networks and expanding old recreational areas.

Keywords: *green areas, species diversity, quantitative status, Lutsk city, general use, territory urbanization.*